

INNHold

INNLEDNING	5
SPANJER-GRAVSTEDET I ØVERPARKEN	8
BEGRAVELSESSKIKKER PÅ NORDMØRE	14
EN LIKFERD OVER SUNDET 1879	22
GRAVSTEDER I KRISTIANSUND	
GOMALANDETS GRAVSTED	28
KIRKELANDETS GRAVSTED	46
NORDLANDET GRAVSTED	104
INNLANDET GRAVSTED	114
PRIVATE GRAVSTEDER	122
FREI KIRKEGÅRD	126
BOLGEN GRAVSTED	144
BREMSNES KIRKEGÅRD	146
EN BEGRAVELSE PÅ 1880-TALLET	156
VERNEVERDIGE GRAVMINNER ELDRE ENN 100 ÅR	162
FOTOGRAFER OG ILLUSTRASJONER	167

Man sukker, for han er ei meer.
Man husker hvad han var, og leer.

Johan Herman Wessel

er er intet, som er mere skikket til at bevæge vort sind og fængsle vor opmærksomhed i det daglige livs løb, end når døden træder ind i vor kreds og bortkaldet en af vore medvandrende. Er det en af de gamle, som allerede længe var møt af dage, så antager vor medfølelse vemodens skikkelse; vi sige os, at det jo var efter naturens orden, at det svage livslys slukkedes. Men når barnet dør i moderens arme, når ynglingen segner, når manden, en families hoved og ære, pludselig bortkaldes, så fyldes sindet med smerte. Sådanne smertelige erfaringer skulle foreholde og indskjærpe os den sandhed, som ligger i hin tro, at det er forborgent for os, hvad stund livet for den enkelte skal omvexle med døden, så selv den sundeste og stærkeste ikke veed, om han skal opleve den næste time,»

skrev sosiologen Eilert Sundt i 1855. Døden er forankret i naturen, men gravstedet avspeiler kulturen. En vandring på et gravsted er en personlig opplevelse, og følelsene vil skifte sterkt etter den stemning og livssituasjon vi er i, fra humor til sorg. Vi minnes gamle venner og pussige episoder og vi sørger og savner. En gravstedvandring er både rekreasjon og religion. Opplevelsen kan være både rystende og romantisk. Humoren er basert på undring og refleksjon over pussigheter.

Vandringen innbyr til et skråblikk på det hellige, og er kanskje mer akseptert i storbyens mangfold og i kystkulturens omskiftelige relativisme? Det må være rom for tvisyn og avvæpnende nøkternhet. I verdens metropoler inngår gravstedene på lista over turistattraksjoner, med høy kjendisfaktor. I en sterkt klassedelt by som Kristiansund er det interessant å observere hvordan enkelte nykommere mer eller mindre bevisst prøver å overta de «gammelfines» territorier. Gravstedene sier også mye om stilhistorie: På det store Kirkelandet gravsted kan man lett lese stilidealene fra tiår til tiår i det store hovedfeltet. Særlig framtrædende er femtitallets nøkternhet holdt opp mot sekstitallets runde former. Du ser det samme som i tiårets bilmodeller og sundbåter: bare sammenlign båten «Kvikk» fra 1950 med «Nordsund» fra 1964.

Hvordan vi stiller med minnene om våre avdøde, sier mye om vårt dannelsesnivå: «*Vis meg hvordan et folk har omsorg for sine døde og jeg kan*

utmåle med fullkommen nøyaktighet folkets dypeste sympatier, deres respekt for lov og orden og deres troskap mot høye idealer.» Dette skrev William Gladstone (1809-1898), britisk liberal politiker. Han er den eneste som har vært statsminister fire ganger i Storbritannia og kan kanskje også derved omtales som en klok mann?

«Gå med mig på kirkegården - lad os komme der, når solen skinner, og træerne er grønne; lad os gå mellem gravene! Hver af disse er som en lukket bog med ryggen opad, man kan læse titlen, som siger, hvad bogen indeholder, og siger dog ingenting; men jeg ved besked, ved det fra min fader og fra mig selv. Jeg har det i min gravbog, og det er en bog, jeg selv har gjort, til nytte og fornøjelse, der ligger de alle sammen, og endnu nogle flere!»

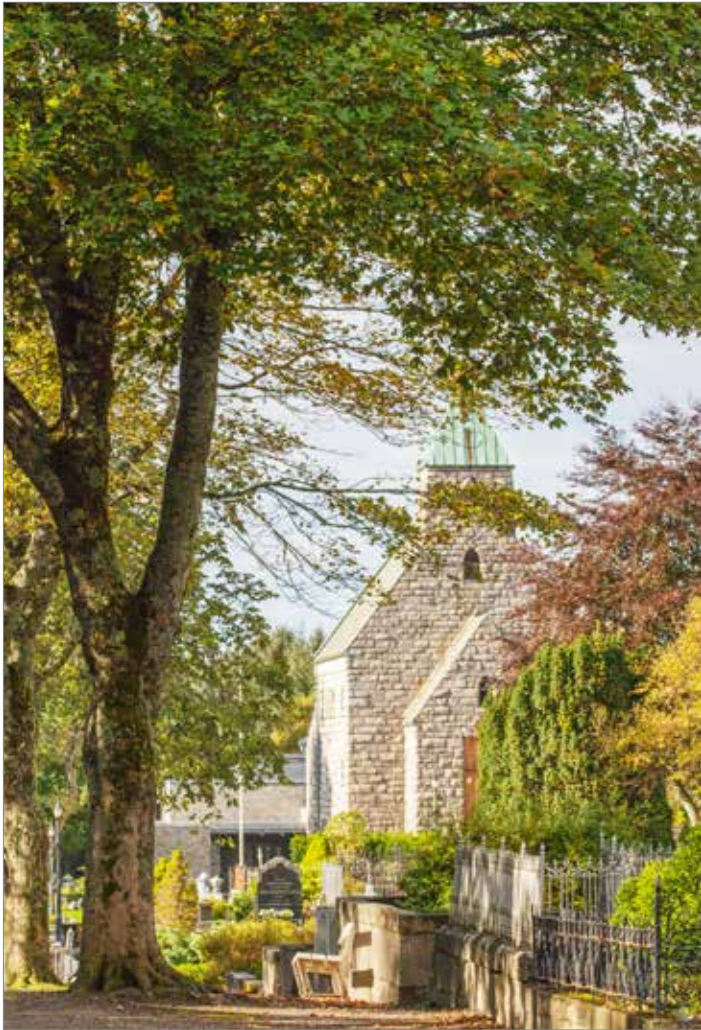
- skrev H C Andersen i historien «Et godt humør». Dikterens far var likvognskusk. Han fortsetter:

«Kirkegaarden, den er og var altid min mest aandsvækkende Spadserefart, min mest velsignede Badeanstalt for det gode Humør!».

Fosna (seinere Kristiansund) fikk sin første kirke høsten 1709, men brukte kun gravstedet på Bremsnes helt til 1822, selv om eieren av Fosna gård, kaptein (seinere oberstløytnant) Fredrik Mühlenphort tilbød egnet tomtegrunn alt i 1746. På Bremsnes finner vi fortsatt kjøpmannsfamiliene Helsing, Leslie og Miln. Kongen godkjente år 1800 to private gravsteder i byen, for familiene til byfogd og postmester Johan Koren Christie (på Øygarden, ved flyplassen i dag) og til kanselliråd og overveier Hans Rasmus Brodtkorb (Alders Hvile i Roligheten, ved dagens Kirkelandet kirke).

I 1811 ble Kaasbøl-gravstedet anlagt i Myra, for den fordums byens rikeste mann og helt, Jens Kaasbøl. Alle disse anla familiegravsteder på landstedet sitt. Byens første ansatte graver var Lars Ivar Bremsnæs (1835-1907), men blikkenslager og indremisjonsmann Jens Edvard Grung (1831-) ser ut til å ha hatt funksjonen først. Først fra 1937 fikk graveren fast lønn, da gartner og seinere parksjef William Kristoffersen ble ansatt. Da arealet avsatt til byfolk på Bremsnes kirkegård var fylt opp i 1821, ble disse alternativer drøftet i tillegg til det man valgte: utvidelse på Bremsnes, Roligheten/Vanndamman, Hagelin, et engstykke på Goma og Rokilde.

Merk at Bystyret i 1924 vedtok at her i byen heter det gravsted, ikke kirkegård. For kirkene ligger andre steder. Knut Siem ville endre betegnelsen til "gravlund", men ble nedstemt. Man ville holde fast ved tradisjonen.

”Det finnes neppe en by i landet som har en så eiendommelig og vakker kirkegård som Kristiansund. For en fremmed som kommer til byen, er virkningen overveldende, særlig hvis han først får se gravstedet fra spaserveien ved Kringsjø.”

Dette skrev Trygve B. Steen i Romsdalsposten 1930.

SPANJER-GRAVSTEDET I ØVERPARKEN

Spansketida i Kristiansund var på sitt mest hektiske 1850-70, men den katolske gravplassen for spanske (egentlig baskiske) sjøfolk var i bruk 1838-72. Omfanget/antall graver er ikke omtalt noe sted jeg vet om. Det var jo ikke noen katolsk menighet her, så menneskene måtte nok ordne seg selv. Jorda var skrinn og sand fra skips-ballasten ble lagt over. Området var ca 7x7 meter og var en del av det offentlige gravstedet i Gravstedparken/Øverparken.

I årene 1835-72 påla Spania en betydelig toll på importerte varer, men landets egne skip var fritatt fra avgiftene utlendinger måtte betale. Når spanjolene derfor henta klippfischen herfra selv, på fabrikkutsalgene, og etterspurte de billigste kvalitetene, fikk Kristiansunderne solgt mer og fikk kontant betaling. Dette gjorde oss mindre avhengige av utenbys investorer/bankforbindelser. Baskerne brakte med seg nye skikker: sigaretter, sjømatretter og rødvin - og ballastjord. De satte sitt preg på byen, med matlukt fra eldhus/bryggerhus og klesvask i bekkene.

Her kommer et sitat fra Dyre Halses Livserindringer, Nordmøre museums årbok 2015:

DYRE HALSE: SPANJOLER

De gamle vil erindre og de unge vil ha hørt frasagn om de mange spanske skonnerter og brigger som regelmæssig, lik graagaasen, hver vaar kom op til vest-Norges byer for at hente vor klippfisk, især var Kristiansund, som var og er Norges største exportby for denne vare, sterkt besøkt. Det liv som utfoldet sig paa havnen og i byen paa denne tid kan aldrig glemmes naar man har levet op i det. Spansk her og spansk der. Vi gutter trodde nu vi kunde abla spaniol alle tilhobe. Spanierne opførte sig godt og vi guttene var nu svært glad i dem, maaske mest fordi de var liberale mot os naar vi som sværme av kraaker fik lov at klyve og klatre i riggen paa de forholdsvis smaa skibe, og like saa meget fordi de hadde saa deilig

skibskjæks ombord og var snille til at honorere vor anmodning: “Tráeme una galleta” ved at gi os en eller to. Det var nu rene lækkerbiskener for os guttene. Iland opførte de sig ogsaa pent saavidt vi guttene forstod. Lidt kurtise var det vel, det kunde vel ikke undgaaes.

Men naar enkelte har ment at de forholdsvis mange mørkhaarede og mørkøiede Kristiansundere i modsætning til hvad man skulde vente, lyse germanner, skulde ha spank blod i sine aarer, da beror det sikkert paa uvidenhed. Videnskapen tror sig at kunne paavise at det mørke element er kommen vestfra - kelter over Skotland.

Naar spanierne selv hentet sin klipfisk paa denne maate hadde det vistnok sin grund i at vi ikke hadde nogen god handelstraktat med Spanien. Der var nemlig en stor tonnageavgift for fremmede skibe som kom med last dertil. Norge tok selvfølgelig repræsaliier, hvorved spanske skibe ikke med fordel kunde ta last med til Norge, og maatte saaledes gaa i ballast hertil. For at ta imot al denne ballast, som bestod av gul spansk sand, blev der bygget en ballastkai i Vaagen paa Gomalandet. Ballasten blev kjørt op til et lite dalføre i høiden ovenfor og ved utjevning ordnet til gravsted - Gomalandets gravsted, som senere i mange aar benyttedes som saadant for den ganske by. En flerhet av de gamle ligger altsaa der begravet i spansk jord.

Spansketrafikken varte til 1868, da dronning Isabella den 2den blev fordrevet fra Spanien og styret overtokes av generalene Prim og Serano, samt admiral Topete, hvilke dannet republikkens regjering. Noget av det første de gjorde var at ophæve tonnageavgiften for norske skibe, hvorefter vi overtok tilførselen selv, og den interessante periode med spanske skibe paa havnen var slut.

I glæden over denne begivenhet fik et skib som umiddelbart bakefter gik paa vandet i Øvervaagen, og som tilhørte et par av klipfiskexportørerne, navnet “General Prim”. Det var rent vemodig for os andre at disse besøk av spanske skibe var forbi. De mange hyggelige bekjendtskaper blev dermed brudt. Det var nemlig saa at omtrent de samme fartøier, førere og

Minnesmerket over "Spaniergravstedet", en typisk 1800-talls skonnert, ble gitt til Kristiansund by av Norsk skipsfartshistorisk selskap Nordmøre. Avduket 30. mai 2015.

mandskap kom hvert aar, saa vi lærte at bli glad i hverandre. Der var "Pepita", "Joven Papita", "Karmen" og "Karmela" og mange andre smaa hyggelige brigger og skonnerter. Det var ikke en gut i byen som ikke kjendte den gemytlige kaptein Lusarga, eller som vi uttalte det Lusiragga, og hans kok, Gosse.

Med hensyn paa god opførsel, kan jeg dog erindre en liten episode som kunde blit farlig i sine følger. Nogen matroser kom i slagsmaal indbyrdes - det var i Haugegaten.

Spanierne er snar til at bruke "Cuchullo" - kniv -, og det saa stygt ut. Paa dette stadium traadte 2 agtværdige borgere, hattemaker Sjøberg og kobberslager Olsen til for at mægle fred. Denne ædelmodige handling blev paaskjønnet med et par knivstik til hver. Naar den ene politi, gamle Hansen, endelig kom tilstede blev saa spanierne arrestert indtil videre. Nicolay Knudtzon som var spansk konsul, fik dog i kraft av sin store indflydelse i alt, heldigvis ordnet det saa at der ikke blev retslig forfølgelse. Det er godt at ha en mæktig konsul. (Se ogsaa Hans Martin Neeraas' livfulle beretning om dette "spanskeslaget" i Nordmøre museum årbok 2002: "Spanjoran. En blodig julekveld".)

SPANJOLENE LAGET MAT PÅ LAND

Det strenge havnereglement for varme og lys med den tids seilskibe virket ikke særdeles besværlig paa hjemstedet. Værre var det for spanierne i den periode. De hadde jo sine mandskaper ombord. For at rette paa dette fik de lov at koke i kjøpmændenes baarstuer - til megen fornøielse for disses faste beboere, og munterhet ved gjensidig undervisning i sine respektive sprog etc. Og meget av spansk sprog lærtes av de gode Kristiansundere gjennom disse seminarier. Efter at dampskibene mere og mere "blev almindelige maatte selvfølgelig de strenge forordninger m.h.t. lys og varme revideres baade der og i andre byer og lande, hvor forholdene i det store og hele var det samme. Under losningen som gik med liv og lyst - og en dram av før bemeldte stenkulaquavit for hvert 100 maal - var der uavladelig sang av dem som stod i spillet. Schanties - 20 vers med refrain som: "Søte Julia, hopsasa, søte Julia". - "En jæger gik at jage alt ut i skaugen grøn. Der møtte han en pike som var deilig og skjøn osv.," og mange flere, jeg mener sange. Stor fornøielse hadde rederens frue og døtre ved at lytte til sjøgutternes munterhet fra sine patricierhjem like ved.

Stor og tung gravplate av jern, fra grava til konsul, kirkeverge og skipsreder (også med spansk rederi!) Hans Chr. Hansen (1786-1851), som drev slofart og klippfiskeksport + sild til Riga, medstifter Handelsstanden 1846. Hans døtre ble gift Clausen, Parelus og Gilroy Dall. Plata ble gravd fram i Øverparken 1943, da Konsul Johnsens gate skulle utvides. Plata (her et snitt) oppbevares på Nordmøre museum.